

Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

Analiz:

Hollanda'da Siyasi Kırılmalardan Sandığa:

*2025 Erken Genel Seçimin Parti
Programları Ekseninde Değerlendirilmesi*

Haydar Haluk CEYLAN

2025/8

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

HOLLANDA’DA SİYASİ KIRILMALARDAN SANDIĞA: 2025 ERKEN GENEL SEÇİMİN PARTİ PROGRAMLARI EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

(2025/8)

YAZAR:

Haydar Haluk CEYLAN (Araştırmacı)

TÜRK DİASPORASI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (TÜDAM)

GRAFİK TASARIM:

Ruha Medya A.Ş.

E ISBN:

978-625-5830-18-0

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 14

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

İçindekiler

Giriş	2
Hollanda’da Seçim Süreci: Nasıl Başladı, Nasıl İlerliyor?	4
Hollanda’da Seçim Sistemi ve Parlamento Yapısı	6
Güncel Anket Sonuçları ve Genel Eğilim	7
Seçim Programları Ne Söylüyor?	9
Seçim Programlarında Göç Politikaları	10
Seçim Programlarında İslam ve Müslümanlar	18
Partilerin Türkiye Hakkındaki Söylemleri	24
Sonuç	26
EK1:2023 Hollanda Seçim Sonuçları Tablosu	28
EK2:2023 Hollanda Seçim Sonuçları İnfografiği	30
Kaynakça	31

Giriş

2025 yılı, Hollanda siyaseti açısından siyasi kırılmalar ve hükümet kriziyle anılmaktadır. 22 Kasım 2023 seçimleri¹ sonrası uzun müzakerelerle eski bürokrat bağımsız D. Schoof'un başbakanlığında kurulan ve içinde seçimin galibi aşırı sağcı G.Wilders'in partisi PVV'nin de olduğu Koalisyon Kabinesi, göç ve iltica politikaları konusunda yaşanan gerilimler nedeniyle 2025 yazında dağılmış, bunun sonucunda ülke 29 Ekim 2025'te yapılacak erken seçimlere yönelmiştir. Bu süreç Hollanda'nın mevcut meclis aritmetiğinin hükümet istikrarı üzerindeki etkilerini bir kez daha tartışmaya açmıştır.

Seçim propaganda döneminin göç ve sığınma meselesi ile konut krizi ve artan yaşam maliyetleri gibi başlıkların gölgesinde ilerlediği görülmektedir. G.Wilders'in liderliğini yaptığı Özgürlük Partisi'nin (Partij voor de Vrijheid-PVV) sert göç karşıtı politikaları kamuoyunda tartışma yaratırken, Yeşil Sol-İşçi Partisi İttifakı(GL-PvdA) ve Demokratlar66 (Democraten 66 – D66) daha kapsayıcı bir çizgiye vurgu yapmıştır. Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi'nin (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD) ekonomik büyüme ve güvenlik odaklı söylemleri, JA21'in egemenlik ve sınır güvenliği vurgusu, Hristiyan Demokrat Çağrının (Christen-Democratisch Appèl – CDA) aile ve toplumsal düzen eksenli yaklaşımı öne çıkan diğer yönelimler olmuştur.

Bu çalışma yaşanan hükümet krizinin ardından erken seçim kararına giden süreci ve sonrasında yaşananları ele almaktadır. Analizde güncel anket sonuçları ve olası koalisyon ihtimalleri de değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında partilerin seçim programları, politika belgeleri ve söylemleri incelenmiş ve ortaya karşılaştırmalı bir değerlendirme konulmuştur. Çalışmanın merkezini partilerin göç, iltica ve sığınma politi-

¹ Hollanda'ya dair güncel demografik bilgilere ve 2023 Hollanda Seçim Sonuçlarına İlişkin infografiğe analizin sonunda yer alan EK'ten ulaşabilirsiniz.

kalarına dair önerileri oluşturmaktadır. Ayrıca partilerin İslam ve Müslüman topluma dair söylemleri üzerinden kimlik ve din temelli tartışmaların siyasal yansımaları da değerlendirilmiştir. Çalışma aynı zamanda Türkiye’ye yönelik dış politika yaklaşımlarını da mercek altına almaktadır.

Hollanda'da Seçim Süreci: Nasıl Başladı, Nasıl İlerliyor?

Hollanda'da 22 Kasım 2023'de yapılan seçimlerin ardından 2024 yılında uzun bir müzakere süreci sonrasında kurulan dört Partili (Partij voor de Vrijheid-PVV, Volkspartij voor Vrijheid en Democratie-VVD, Nieuw Social Contract-NSC ve BoerBurgerBeweging-BBB) hükümet henüz bir yılını yeni doldurmuşken G.Wilders liderliğindeki Özgürlük Partisi (PVV) "Hollanda tarihindeki en katı iltica politikası" olarak tanımladığı önerilerine hükümetin imza atmayı reddettiğini öne sürerek 3 Haziran 2025'te koalisyondan çekildiklerini duyurmuştur. Koalisyonun en büyük ortağı olan PVV'nin Hükümetten çekilmesi ile yeniden seçime gitme dışında başka alternatifin kalmaması G.Wilders'in abartılı taleplerinin taktiksel olduğu, bu yolla hükümetin düşmesi ile yapılması gereken yeni erken seçimlerde yeniden güç kazanmayı hedeflediği şeklinde değerlendirilmiştir. (Al Jazeera, 2025; NOS, 2025). PVV'nin hükümetten çekilmesi sonrası başlayan anayasal süreç doğrultusunda Hollanda Temsilciler Meclisi 6 Haziran 2025'te erken genel seçim kararı almış, seçimlerin 29 Ekim 2025'te yapılacağı duyurulmuştur (Ceylan, 2025).

Koalisyonun dağılmasının ardından Başbakan D. Schoof'un kabinesi anayasal olarak "de-missionair kabinet" (görevden ayrılmış kabine) statüsüne geçmiştir. Bu statü, hükümetin yalnızca rutin ve idari işlerle sınırlı hareket etmesini, yeni yasama girişimlerinden kaçınmasını öngören bir düzenlemedir. Siyasi istikrarsızlığın yönetilmesi için tanınan bu uygulama, Hollanda'nın parlamenter demokrasi geleneğinde kriz yönetiminin hukuki çerçevesini temsil etmektedir.

2024'te kurulan D. Schoof Kabinesi'nin diğer üyesi olan Yeni Sosyal Sözleşme (Partisi) NCS'nin de 22 Ağustos'ta kabineden çekilmesiyle Hollanda Hükümeti, Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (VVD) ve Çiftçi-Vatandaş Hareketi'nin(BBB) olduğu daralmış bir geçici yönetime geçmiştir(Rijksoverheid, 2025; Reuters, 2025a).

Erken seçime yol açan nedenler birçok faktörden beslenmiştir. Fakat bu faktörlerin üç ana başlıkta netleştiği görülmektedir:

- İltica ve sığınmacılar
- Konut krizi ve artan yaşam maliyetleri
- Parçalı (fragmented) parti sistemi nedeniyle koalisyon kurmanın zor olması (The Guardian, 2025; The Times, 2025).

Hollanda’da seçim propaganda süreci en önemli dönemecini yaşarken parti programlarına ve söylemlere yansıyan kısmıyla tartışmaların ana ekseninin göç ve sığınma politikasının yönü ile konut-yaşam pahalılığı krizlerinin damgasını vurduğu görülmektedir. Hollanda’nın son iki genel seçim sonrası yaşadığı hükümet kurma süreçleri ve ülkenin kaçınılmaz olarak erken seçimlere gitmesi ise bir başka tartışma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Anket sonuçlarına da yansıdığı gibi parti sistemindeki yüksek parçalanmışlık, seçim sonrası uzun ve çok aktörlü koalisyon müzakerelerine işaret etmektedir (NOS, 2025; The Guardian, 2025; parlement.com, 2025). Fakat Hollanda’daki parçalı parti yapısı ve seçim sistemi, aynı zamanda belirli konulara odaklanan “küçük” partilerin de siyasette yer almasına imkan sağlamaktadır. Bu partilerden birisi de 9 Şubat 2015’de öncülüğünü Türkiye kökenli Hollandalıların yaptığı, diğer göçmen kökenlileri de bünyesinde barındıran ve temelde göçmenlerin ve azınlıkların haklarını ön plana koyan DENK² olmuştur. Parti, kurulduktan sonra girdiği 2017, 2021 ve 2023 genel seçimlerinde aldıkları oylarla Temsilciler Meclisi’ne girmeyi başarmıştır. Parti 2023 yılında yapılan seçimler sonucunda Temsilciler Meclisi’nde üç sandalye ile temsil hakkı kazanmıştır. DENK’in Hollanda’daki siyasi performansı, diğer Avrupa ülkelerinde göçmen kökenliler tarafından kurulan siyasi partiler için önemli bir ilham ve motivasyon kaynağı olma potansiyeli taşımaktadır. DENK Partisinin Türkiye bağlantısı olduğuna yönelik iddiaların özellikle popülist aşırı sağcı çevrelerde sıklıkla tartışmaya açılması ise bu potansiyelin önündeki önemli bir risk alanına işaret etmektedir.

2 Tunahan Kuzu ve Selçuk Öztürk tarafından kurulan DENK Parti Genel Başkanlığını uzunca süre Fas asıllı Hollandalı Farid Azarkan yaptı. 3 Ağustos 2023’den itibaren Stephan Ruben Tobias van Baarle bu göreve gelmiştir.

Hollanda'da Seçim Sistemi ve Parlamento Yapısı

Hollanda Parlamentosu (Staten-Generaal) Temsilciler Meclisi (Tweede Kamer) ve Senato (Eerste Kamer) olmak üzere iki kanattan meydana gelmektedir. Yasaların yürürlüğe girmesi için her iki kanattan da geçmesi gerekmektedir. Senato 75 üyeden oluşmaktadır ve il meclisi üyeleri tarafından dolaylı olarak seçilmektedir. Yürütmenin güveni özellikle Temsilciler Meclisi'nde aranmaktadır (Government of the Netherlands, n.d.-a). Temsilciler Meclisi üyeleri doğrudan genel oyla ülke çapında tek seçim çevresi üzerinden ve açık listeli nispi temsil sistemiyle seçilmektedir. Temsilciler Meclisi'nde 150 milletvekili vardır ve salt çoğunluk 76 sandalye ile sağlanmaktadır (House of Representatives, n.d.-a; Kiesraad, n.d.-a). Sandalye dağılımı D'Hondt en yüksek ortalama yöntemine göre yapılmaktadır (EPRS, 2019/2024). Hollanda'da "resmî" bir seçim barajı yoktur. Pratik eşik "kiesdeler (bir sandalye için gerekli oy)" olup ulusal oyların yaklaşık 1/150'sine tekabül eder (Kiesraad, n.d.-b). Bu kurumsal mimari, baraj riskinin çok düşük olması nedeniyle çok partili ve parçalı bir Meclis kompozisyonuna zemin hazırlamaktadır (ODIHR, 2025).

Hollanda Temsilciler Meclisi'nde hiçbir partinin tek başına salt çoğunluk olan 76 sandalyeye ulaşamadığı tablo sık görüldüğünden hükümetler genellikle çok partili koalisyonlar şeklinde kurulmaktadır. 2012'den beri teamüle göre koalisyon kurulmasında süreç Temsilciler Meclisi'ni merkezli işlemektedir. Meclis, partiler arası olası kombinasyonları araştırmak üzere bir "informateur (bilgilendirici-ön görüşmeci)" atamaktadır. Bu kişi olası ortaklıkları, politika uyumunu ve "koalisyon anlaşması"nın çerçevesini müzakere etmektedir. Ardından Meclis, informateur'ün önerdiği bir formateur (çoğunlukla başbakan aday) atamaktadır. Formateur bakanlar ve devlet sekreterlerini belirleyerek kabineyi tamamlamaktadır (House of Representatives, n.d.-b; Government of the Netherlands, n.d.-b). Meclis içtüzüğündeki 2012 değişimi, (in)formateur atanmasında Kral'ın rolünü geri plana atmış ve siyasal sorumluluğu parlamentoya çekmiştir. Yeni kabine, Meclis'te güven temelinde göreve başlamaktadır. Yasama sürecinde ise öneriler önce Temsilciler Meclisi'nde kabul edilmekte daha sonra son onay için Senato'ya gönderilmektedir (Government of the Netherlands, n.d.-b; House of Representatives, n.d.-c).

Güncel Anket Sonuçları ve Genel Eğilim

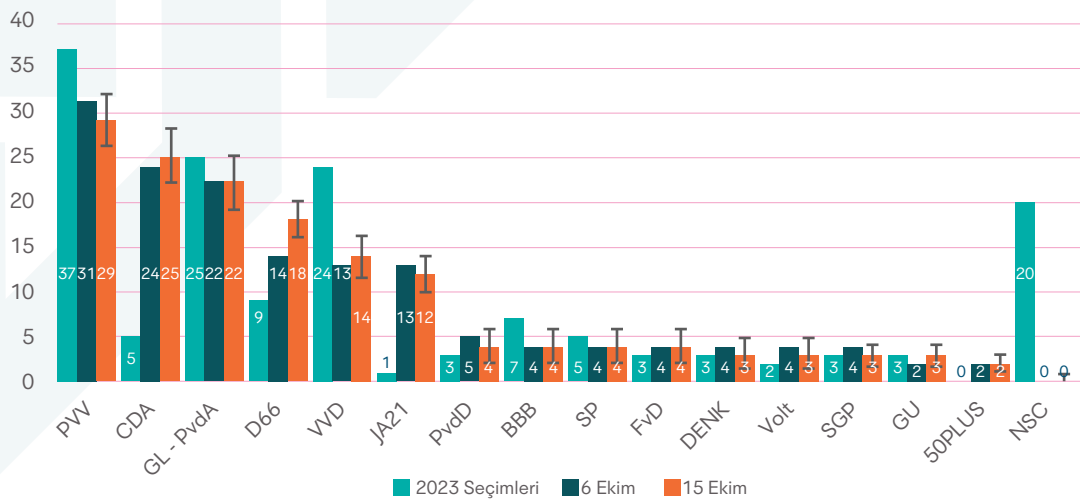
2025 yılı Ekim ayının ortası itibarıyla birden fazla güvenilir saha kuruluşunun birinci parti olarak PVV'yi gördüğü anket sonuçlarında karşımıza çıkmaktadır. Fakat seçim yaklaştıkça merkez-sağ ya da merkez partilerin toparlandığını ve kararsız seçmen oranının hâlâ çok yüksek olduğu görülmektedir.

Ipsos I&O'nun 13-15 Ekim tarihlerinde yürüttüğü saha çalışmasına göre parlamentodaki sandalye dağılımı Özgürlük Partisi(Partij voor de Vrijheid -PVV) 29, Hristiyan Demokrat Çağrı (Christen-Democratisch Appèl – CDA) 25, Yeşil Sol ve İşçi Partisi İttifakı(GL-PvdA) 22, Demokratlar66 (Democraten 66 – D66) 18, Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD) 14, JA21 ise 12 şeklinde oluşmaktadır. Bu çalışmanın ön planı çıkan noktası ise hâlâ yüzde 83'lük bir grubun kararsız seçmen kategorisinde yer alması ve oyunu değiştirmeye açık olmasıdır (Ipsos I&O, 2025, s. 4-11).

Ipsos I&O Sandalye Dağılımı Anketi, 15 Ekim 2025

"Temsilciler Meclisi seçimlerinde şu anda hangi partiye oy verirsiniz?"

Temel: İlk tercih ettiğiniz parti (n = 2.455).

Kaynak: Ipsos I&O, 16 Ekim 2025

Açıklama: Bu anket, seçim sonucuna dair kesin bir tahmin değildir. Sandalye anketi, yalnızca mevcut andaki güç dengelerini göstermektedir. Bu araştırma 13 Ekim'den 15 Ekim saat 09.00'a kadar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yalnızca yüzde 17'si kime oy vereceğini neredeyse kesin olarak bilmektedir. Yüzde 83'ü ya tamamen ya da kısmen kararsızdır. Yüzde 14'ü ise hangi partiye oy vereceğine dair hiçbir fikre sahip değildir.

EenVandaag'ın 14 Ekim tarihli raporunda ise PVV'nin önceki anket sonuçlarına göre parlamentoda 2023 seçimlerindeki 37 sandalyeden 31'e gerilediği, D66 ve JA21'in küçük artışlar gösterdiği belirtilmektedir. Bu iki parti VVD ile "başabaş" bir bantta seyretmektedir(AVROTROS EenVandaag, 2025).

Verian'ın Eylül ayının sonlarında yayınladığı sonuçlarda PVV'nin birinci parti konumunu koruduğunu ancak CDA ve GL-PvdA'nın yakın takipte olduğunu ifade etmiştir. Orta ölçekli partilerde küçük dalgalanmalarla birlikte koalisyon aritmetiğinin çoklu kombinasyonlara açık kaldığını görülmektedir (Verian, 2025).

Hollanda'daki parçalı parti yapısı ve anket sonuçlarına göre en çok oy alan partinin tek başına hükümet kurmaya yetmeyeceği bir denklem karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple bazı partilerin PVV ile hükümet kurmaya mesafeli tutumunu da göz önünde bulundurarak seçim sonrası merkez sağ-merkez sol eksenli koalisyon ihtimallerinin ön plana çıkması beklenmektedir. Bu bağlamda CDA-GL, PvdA-D66 ve daha az sandalyeli partilerden oluşacak bir koalisyon ihtimali üzerinde durulmaktadır(The Guardian, 2025).

Seçim gününe yaklaşırken anketlerde kararsız seçmen sayısının çok yüksek seviyede olması son hafta hatta son gün yaşanacak kırılmaların parlamento aritmetiğini ciddi şekilde etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu kırılmaların kamuoyunun tepkisini çeken anlık gelişmeler sonrası yaşanma ihtimali göz önünde bulundurulmaktadır. Bu noktada son günlerde Hollanda basınında sıkça rastladığımız Wilders'e yönelik tehdit haberleri, kampanya güvenliği, bilgi kirliliği gibi başlıklar gündem belirleyici olmaya devam etmektedir(AP, 2025; Reuters, 2025b).

Seçim Programları Ne Söylüyor?

Partiler farklı ideolojik çizgilerden gelseler de seçim programlarında bazı ortak eksenlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu ortak eksenler arasında göç ve iltica politikalarının yanı sıra konut krizi, iklim ve enerji politikaları, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri, güvenlik ayrıca demokrasi ve yönetim konuları öne çıkmaktadır. GroenLinks–PvdA programında konut, iklim, gelir adaleti ile refah devleti vurgusu yapmaktadır(GroenLinks-PvdA, 2025, s. 8–11). D66 ise konut, eğitim ve yeşil enerjiye odaklanarak yenilikçi çözümler önermektedir (D66, 2025, s. 7–9). VVD'nin liberal perspektifi ekonomik büyüme, bireysel özgürlük ve güvenlik etrafında şekillendiği görülürken PVV programının büyük bir kısmında göç karşıtlığı, kültürel homojenlik ve ulusal egemenlik temalarını merkeze almıştır (PVV, 2025, s. 3–6; VVD, 2025, s. 2–4).

JA21'in programında ulusal egemenlik, güvenlik, göç kontrolü ve ekonomik serbestlik konularını merkezine alarak sağ muhafazakâr bir çizgi tutturduğu görülmektedir(JA21, 2025, s. 4–7). ChristenUnie (CU) ise toplumsal dayanışma, aile politikaları, konut erişimi ve iklim sorumluluğu gibi konulara yoğunlaşmaktadır(CU, 2025, s. 3–9). CDA ise seçim programında güçlü aile yapısı, bölgesel eşitlik, güvenlik ve ekonomik istikrarı ön plana çıkarmaktadır (CDA, 2025, s. 2–5). BoerBurgerBeweging (BBB)kırsal kalkınma, bölgesel eşitlik, tarım ve enerji politikalarını ön planda tutmaktadır. Hollanda'nın yerel kimliğini, kültürünü ve üretici gücünü koruma hedefini vurgulamaktadır (BBB, 2025, s. 5–8).

DENK Partisi seçim programında ayrımcılıkla mücadele ve sosyal adalet kavramlarını ön plana çıkarmıştır ve özellikle Filistin'de yaşananların üzerinde durmuştur (DENK, 2025, s. 5–8). Nieuw Sociaal Contract (NSC) ekonomik güvence, bürokrasiyle mücadele ve devletin güvenilirliğini yeniden inşa etme vurgusu yapmaktadır(Nieuw Sociaal Contract, 2025, s. 3–6).

Genel olarak bakıldığında, 2025 seçim programlarında Hollanda siyasetinin ana gündeminin göç, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi, barınma ve enerji krizlerinin çözümü, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi ve ulusal güvenliğin sağlanması olduğu görülmektedir. Anket sonuçlarında ön plana çıkan partiler ile göçmenler tarafından kurulan ve hâlihazırda parlamentoda üç sandalye ile temsil edilen DENK'in seçim programlarını incelediğimizde özellikle göç ve iltica politikalarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Seçim Programlarında Göç Politikaları

Özgürlük Partisi (Partij voor de Vrijheid -PVV)

PVV'nin 2025 seçim programında ilk ve en dikkat çekici başlık, sığınmacıların ülkeye girişinin tamamen durdurulmasına yöneliktir. Partinin bu başlık altında geliştirdiği politika öneriler ve kullandığı söylem çok sert bir dili yansıtmaktadır. PVV, sığınma başvurularının bütünüyle dondurulmasını, sınırda yapılan tüm başvuruların reddedilmesini ve olağanüstü hal düzenlemeleri ile mevcut sığınma prosedürlerinin askıya alınmasını savunmaktadır. Programda, bu hedef doğrultusunda hem sığınma başvurularının hem de aile birleşimlerinin durdurulacağı belirtilmektedir. Ayrıca, ordu tarafından sınır güvenliğinin artırılması, kameralar ve insansız hava araçlarıyla gözetimin yoğunlaştırılması da öngörülmektedir (PVV, 2025, s. 8-9).

Parti programında dikkat çeken bir diğer unsur, uluslararası yükümlülüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik taleplerdir. PVV, Birleşmiş Milletler Mülteci Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi gibi Hollanda'yı bağlayan anlaşmaların iptal edilmesini savunmaktadır. Bu bağlamda, ülkedeki tüm Suriyelilerin ya Suriye'ye ya da diğer Arap ülkelerine, yetişkin erkek Ukraynalı yerinden edilmiş kişilerin ise Ukrayna'ya geri gönderilmesi önerilmektedir. Aynı zamanda, Hollanda'nın AB düzeyindeki sığınma ve göç politikalarından muaf tutulması için veto hakkının kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (PVV, 2025, s. 8-9).

PVV'nin programı, sığınmacı merkezlerinin kapatılmasını temel hedeflerden biri olarak öne çıkarmaktadır. Buna göre, mevcut hiçbir merkezin korunmayacağı, belediyeler tarafından alınan tüm açma ve genişletme kararlarının kanunla iptal edileceği ifade edilmektedir. Parti, böylelikle sığınmacıların ülke içinde barınma imkânlarının tamamen ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir (PVV, 2025, s. 8-9).

Programda ayrıca sığınmacılar ve yabancı uyruklulara yönelik cezai düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre, rahatsızlık yaratan ya da suç işleyen sığınmacılar, prosedürden derhal çıkarılarak sınır dışı edilecektir. Eğer sığınmacı reşit değilse, ebeveynleri ve diğer

reşit olmayan aile üyeleri de aynı şekilde sınır dışı edilecektir. Bunun yanında, yabancı uyrukluların –mülteciler dahil– tek bir suçtan hüküm giymeleri halinde, cezalarını tamamladıktan sonra oturma izinleri iptal edilecek ve ülkeden çıkarılacaklardır. Çifte vatandaşlığa sahip olan ve ciddi suç işleyen kişiler ise vatandaşlıktan çıkarılacak ve Hollanda'yı terk etmek zorunda kalacaklardır (PVV, 2025, s. 8-9).

PVV programında mültecilerin sosyal haklarına yönelik ciddi kısıtlamalar öngörülmektedir. Sosyal konutlarda öncelik tanınmaması, dolandırıcılık yapanların ya da menşe ülkesine tatil için gidenlerin oturma izinlerinin iptal edilmesi, iş veya konut tekliflerini reddedenlerin haklarını kaybetmesi gibi düzenlemeler açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, mültecilere yönelik “beyanname” adı altında okuma-yazma bilmeyenlere veya yardım edenlere cezai yaptırımların getirileceği ifade edilmektedir. Program, mülteciler için yalnızca “yatak-banyo-ekmek” düzeyinde asgari düzenlemelerin bile yasaklanmasını önermektedir. Göçmenlik Polisi için 500 ek memur istihdam edilmesi ve tüm mültecilerin sınır dışı edilmesi hedeflenmektedir. Buna ek olarak, çifte vatandaşlık yasağının kaldırılması, vatandaşlığa geçiş için 15 yıllık ikamet şartı, Felemenkçe bilmeyenlere yardımın kesilmesi ve geri göçün teşvik edilmesi de programda yer alan politikalar arasında öne çıkmaktadır. Son olarak, Hollanda Mülteciler Konseyi ve iltica alanında faaliyet gösteren diğer sivil toplum kuruluşlarına sağlanan tüm sübvansiyonların kaldırılması planlanmaktadır (PVV, 2025, s. 8-9).

Hristiyan Demokrat Çağrı (Christen-Democratisch Appèl – CDA)

CDA'nın 2025 seçim programında göç ve sığınma meselesi, hem ulusal hem de Avrupa düzeyinde daha sıkı kontrol ve düzenleme ihtiyacı üzerinden kurgulanmaktadır. Parti, yeni bir uluslararası sığınma sistemi oluşturulması gerektiğini savunmakta ve insan ticaretini durdurmak amacıyla sığınma başvurularının Avrupa dışında yapılmasını önermektedir. Bu kapsamda, başvuruları reddedilen ve geri dönüş konusunda iş birliği yapmayan sığınmacıların cezai sorumluluğa tabi tutulacağı ifade edilmektedir (CDA, 2025, s. 4).

CDA'nın programında nüfus artışının temel sebebinin göç olduğu tespiti yapılmakta ve göçün önemli ölçüde sınırlandırılması gerektiği savunulmaktadır. Parti, adil bir sığınma politikasının yalnızca gerçekten ihtiyaç sahibi olanlara güvenli bir sığınak sunmakla kalmayıp aynı zamanda toplumun dayanıklılık kapasitesini de dikkate alması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede, Avrupa'nın dış sınırlarının daha etkin korunması, sığınmacıların yalnızca AB dışında işlem gören başvurularla davet üzerine Avrupa'ya kabul edilmesi ve insan ticaretinin böylece engellenmesi önerilmektedir. Ayrıca, Avrupa Göç Pakti'nin ulusal yaklaşımın temelini oluşturacağı ve geri dönüş politikalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun geri dönüş kararlarının karşılıklı tanınmasına ilişkin önerileri desteklenmekte ve bu çerçevede üçüncü ülkelerle yapılacak anlaşmalarla geri gönderme süreçlerinin kolaylaştırılması savunulmaktadır (CDA, 2025, s. 82-84).

CDA programında en fazla detaylandırılan alanlardan biri işgücü göçü olmuştur. Parti, düşük ücretli işlerde göçmen işçilere bağımlılığın hem toplum hem de işçiler açısından sorunlu sonuçlar doğurduğunu belirtmekte ve bu istismarlara karşı katı önlemler alınmasını

savunmaktadır. Bu bağlamda belediyelerin ve işverenlerin göçmen işçilerin kaydından ortak sorumlu tutulması, göçmen işçilere yönelik bilgilendirme noktalarının ülke genelinde standart hale getirilmesi ve düşük ücretli işçi talebinin azaltılması öngörülmektedir. Ayrıca, şirketlerin göçmen işçilere insan onuruna yakışır konut sağlamakla yükümlü kılınacağı, işverenlerin istihdam sona erdikten sonra dahi dört hafta barınma desteği sunacağı belirtilmektedir. Programda göçmen işçilere Hollandaca dersleri verilmesi zorunluluğu, çocukların sürekli okul değişikliklerine karşı kalıcı eğitim imkânlarının sağlanması ve işsiz kalan göçmen işçilerin gönüllü geri dönüşünün desteklenmesi de vurgulanmaktadır (CDA, 2025, s. 47-48).

Yeşil Sol ve İşçi Partisi İttifakı (GL-PvdA)

GL-PvdA, mevcut göç ve iltica yaklaşımını “insanlık dışı ve etkisiz” bulmaktadır. Bu nedenele sistemdeki tıkanmaların, suistimallerin ve toplumsal kutuplaşmanın hükümetin duyarsız politikalarıyla derinleştiğini vurgulamaktadır. Parti, seçim programında uluslararası hukuka ve insan onuruna dayalı bir çizgiyle hem korumayı hak edenlerin güvenliğe erişimini hem de toplumun dayanıklılık kapasitesinin güçlendirilmesini hedefleyen bütüncül bir dönüşüm önermektedir (GL-PvdA, 2025, s. 9, 29).

Parti, iltica zincirindeki darboğazların kaldırılması, statü belirleme prosedürlerinin hızlandırılması ve manipülasyonun önlenmesi için kurumsal kapasitenin güçlendirilmesini talep etmektedir. Parti, aile birleşimini kısıtlayan tasarıya karşı çıkmaktadır (GL-PvdA, 2025, s. 104–105).

GL-PvdA, AB Göç ve İltica Paketi’ni referans alarak dış sınırdaki “hızlı ama dikkatli” prosedür, geri dönebilenlerin etkili dönüşü ve başarı şansı yüksek olanların adil dağıtım ilkelerini benimsemektedir. Seçim programında sınır merkezlerinde bağımsız insan hakları izlemesi, STK erişimi ve ihlal halinde yaptırım çağrısı yapmaktadır. Bu bağlamda güvenli üçüncü ülke listesinin genişletilmesine ve ispat yükünün ağırlaştırılmasına eleştirel yaklaşmaktadır. Seçim programında sınırdaki insani barınma, hukuki yardım ve çocuklara eğitimin “pazarlık dışı” kabul edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (GL-PvdA, 2025, s. 105, 109).

GL-PvdA, AB dışı ülkelerle eşit ortaklıklara yatırım, bölgede mülteci kabulünün desteklenmesi ve göç için güvenli-düzenli rotaların açılması savunmaktadır (GL-PvdA, 2025, s. 105, 112–113).

Parti, ayrıca nitelikli mesleklerde ve kilit sektörlerde (inşaat, sağlık, enerji dönüşümü) nitelikli iş gücü gerektiğinde AB dışından işçi göçünü kolaylaştırma ve göçmenlere uygulanan vergi istisnasının kademeli olarak kaldırılmasını öngörmektedir (GL-PvdA, 2025, s. 106–107).

Parti, küçük ölçekli, açık ve tam teşekküllü kabul merkezleri desteklemektedir. Ayrıca sığınmacıların statü sonrası yaşayacakları belediyedeki merkeze yerleştirilerek dil-eğitim ve gündüz etkinliklerine hızlı erişim sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Programda göçmenlere yönelik kurs ve sınavların tamamı kamu tarafından finanse edileceği vaadi yer almaktadır (GL-PvdA, 2025, s. 109–110).

Programda başvurusu altı ayı aşan sığınmacıların çalışabilmesi ve olumlu karar olasılığı erken netleşirse bir ay içinde tam zamanlı istihdama geçebilmesi savunulmaktadır. Çalışma izni zorunluluklarının Ukraynalı mülteciler örneğinde olduğu gibi esnetilerek işverenlerin sığınmacılarla buluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Programda sil derslerine erişim “muafiyet” sonrasında dahi devam etmesi ve Ukrayna’dan gelenlere özel statünün uzatılması ve iyi uygulamaların genelleştirilmesi öngörülmektedir (GL-PvdA, 2025, s. 110).

Son olarak seçim programında sığınma hakkı bulunmayanların etkili ama hak-temelli süreçlerle menşe ülkeye dönmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Menşe ülkelerle eşit ortaklık ve yatırımlar yoluyla dönüşün sürdürülebilir biçimde teşviki savunulmaktadır. Bölge ülkelerinde kabul kapasitesinin artırılması, iş-egitim ve toplumsal katılım olanaklarıyla tehlikeli geçişlerin önlenmesi partinin hedefleri arasında yer almaktadır. Parti programında sınırlarda geri itmelere aktif karşı duruş, insan hakları ihlallerini önleme ve denizde can güvenliğinin ortak sorumluluk kabul edilmesi vurgulanmaktadır (GL-PvdA, 2025, s. 112–113).

Demokratlar66 (Democraten 66 – D66)

D66, seçim programında göç ve iltica başlıklarını Avrupa’nın küresel rolü, uluslararası hukuk düzeni ve insan haklarına dayalı bir çerçeve üzerinden konumlandırmaktadır. Parti, dünya genelinde 120 milyondan fazla insanın savaş, şiddet ve baskı nedeniyle yerinden edildiğine dikkat çekmekte ve Avrupa’ya gelenlerin bu kitlenin yalnızca küçük bir kısmını oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda D66, mültecileri koruyan, savaş suçlularını yargılayan ve adil ticareti mümkün kılan bir Avrupa’yı savunmaktadır. Mülteciler ve göç politikaları konusunda Hollanda’nın geri planda kalmaması, sorumluluk alması ve uluslararası hukuk içinde insan haklarına saygı göstererek barışı koruması gerektiğini ifade etmektedir (D66, 2025, s. 75).

D66, mevcut sığınma politikalarının mülteciler ve ev sahibi toplum açısından yetersiz olduğunu belirtmektedir. İnsanların hayatlarını tehlikeye atan güvensiz rotalara mecbur bırakıldığını ve insan kaçakçılarının bu durumdan faydalandığını ifade etmektedir. Seçim programında Hollanda’daki kabul merkezlerinde yaşanan kaos, aşırı bekleme süreleri ve entegrasyon fırsatlarının gecikmesi eleştirilmektedir. D66, yeni gelenlerin en başından itibaren topluma katılabilmesini, dil eğitimi ve iş piyasasına erişimle desteklenmesini savunmaktadır. Bu yaklaşım, hem yeni gelenlerden hem de ev sahibi toplumdan karşılıklı bağlılık talep etmektedir (D66, 2025, s. 81–82).

Parti, Avrupa düzeyinde Haziran 2026’da yürürlüğe girecek olan Avrupa Göç Pakti’nı desteklemekte ve bunu adil, insani ve işlevsel bir sığınma sistemine yönelik önemli bir adım olarak görmektedir. D66, ilk kabulün gerçekleştiği ülkelerin insan hakları, sağlık, eğitim ve istihdam konularında net anlaşmalarla desteklenmesini, Avrupa’da sığınmacıların adil dağıtımını, iltica başvuruları için hızlandırılmış ve basitleştirilmiş prosedürlerin hayata geçmesini talep etmektedir. Ukraynalı mülteciler için de dil eğitimi, öğrenim hakkı ve iş piyasası entegrasyonu konusunda daha istikrarlı çözümler desteklenmektedir. Bununla birlikte, kabul olasılığı düşük ve rahatsızlık yaratan küçük gruplara yönelik ayrı barınma,

hızlandırılmış prosedürler ve menşe ülkelere hızlı dönüşler savunulmaktadır (D66, 2025, s. 82–83).

D66, uluslararası koruma hakkını temsil eden mevcut sistemin güncelliğini yitirdiğini savunmaktadır. En savunmasız kişilerin geride bırakıldığı ve ülkelerin Avrupa'ya kimin geleceği konusunda kontrolsüz kaldığı belirtilmektedir. Bu nedenle, Mülteci Sözleşmesi'nin güncellenmesi ve iltica başvurularının Avrupa dışında da yapılabilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kabul edilme ihtimali yüksek başvuruların Avrupa'ya güvenli yollarla ulaşması sağlanmalıdır. D66, dayanışma, adalet ve insanlık değerlerini merkeze alarak savaş ve şiddetten kaçanlara sığınak sağlanmasını savunmaktadır (D66, 2025, s. 83–84).

Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD)

VVD, mevcut iltica sisteminin gerçek mültecileri korumakta yetersiz olduğunu ve Hollanda üzerindeki yükü artırdığını ileri sürmektedir. Parti, mülteci kabulünün yeniden yerleştirme yöntemiyle sınırlandırılmasını önermektedir. Kabul edilecek yıllık sayı kapasiteye göre belirlenecek ve en savunmasız kişilerin seçilmesi için puanlama sistemi kullanılacaktır. Ülkeye izinsiz giriş yapan mülteciler sınırda durdurulacak ve geri gönderilecektir. Komşu ülkelerin güvenli kabul edilmesi ve Dublin yönetmeliği çerçevesinde iltica başvurularının bu ülkelerde yapılması planlanmaktadır (VVD, 2025, s.62).

VVD, yeni bir “Göç Yasası” ile hükümetin, sığınmacı veya işçi göçmen girişlerinin aşırı artması durumunda sınırlayıcı idari önlemler almasını zorunlu kılmayı hedeflemektedir. Suç işleyen ya da toplumsal huzuru bozan sığınmacılar, oturma statülerine bakılmaksızın sınır dışı edilecektir (VVD, 2025, s.62).

Uluslararası anlaşmaların modernize edilmesi VVD'nin temel talepleri arasında yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, suç işlemiş ya da başvurusu reddedilmiş kişilerin Hollanda'da kalmasına izin vermeyecek şekilde değiştirilmesi öngörülmektedir. BM Mülteci Sözleşmesi'nin, bölgesel barınmayı esas alan bir çerçeveye kavuşturulması önerilmektedir. Hollanda bu amaçla uluslararası bir “mülteci zirvesi” düzenleyerek öncülük üstlenecektir (VVD, 2025, s.62).

Parti kısa vadede de akışı sınırlamak için önlemler alınması gerektiğini vurgulamıştır. Süresiz mülteci izinleri kaldırılacak, oturma izinleri üç yıl ile sınırlandırılacak, iki statü sistemi yürürlüğe girecek ve yasa dışı ikamet suç kapsamına alınacaktır. Ücretsiz hukuki yardımın kısıtlanması, geri gönderme politikalarının yoğunlaştırılması da öne çıkan adımlar arasında yer almaktadır (VVD, 2025, s.63).

VVD, sıkı bir iltica politikasının Avrupa düzeyinde de uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Ulusal sistem değişikliğinin Avrupa politikalarıyla uyumlu hale getirilmesi temel hedef olarak görülmektedir. Parti, düzensiz göçün önlenmesi ve geri dönüşlerin artırılması için Brüksel'de hızlı önlemler alınmasını istemektedir (VVD, 2025, s.63).

Avrupa'nın en etkili iltica politikasının oluşturulması için üye devletler arasında daha yakın iş birliği savunulmaktadır. Hollanda'nın güvenli ülke ilan süreçlerinde öncü rol üstlenmesi ve uyum göstermeyen üye devletlerin Avrupa Komisyonu tarafından yaptırımla

karşılaşması öngörülmektedir. AB dış sınırlarının güvenliğinin sıkılaştırılması ve sınırdaki askerlere göçmenleri durdurma yetkisi verilmesi de VVD'nin programında yer almaktadır (VVD, 2025, s.63).

VVD, işçi ve bilgi göçünün Hollanda ekonomisi için önemini kabul etmektedir. Bununla birlikte, bu tür göçlerin geçmişte olduğu gibi sınırsız fayda sağlamadığı vurgulanmaktadır. Parti, ılımlı nüfus artışını desteklemekte ve refahın, ekonomik büyümenin ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği için göç kaynaklı artışın sınırlı tutulmasını savunmaktadır (VVD, 2025, s.64).

İşçi göçünde daha seçici olunması gerektiği belirtilmektedir. Yalnızca Hollanda toplumuna somut fayda sağlayacak işçi göçmenlerin kabul edilmesi öngörülmektedir. Şirketlerin öncelikle ülkedeki kullanılmayan iş gücü potansiyelini değerlendirmesi, işçi göçüne başvurulması durumunda ise barınma ve sosyal hizmetlerin yeterliliğini garanti etmesi talep edilmektedir (VVD, 2025, s.64).

İşçi göçmenlerinin daha sıkı kayda alınması, belediye başkanlarına ciddi sorunlara müdahale edebilmek için daha geniş yetkiler verilmesi ve sahte çocuk tanınmaları gibi uygulamaların cezai kovuşturmayla sınırlandırılması VVD'nin diğer önerileridir. Oturma izinlerinin geri çekilmesi için ek kaynakların sağlanması ve dolandırıcılıkla mücadelede daha fazla kapasite ayrılması da parti programının öncelikleri arasında yer almaktadır (VVD, 2025, s.65).

JA21

Parti, seçim programında ulusal egemenliğin güçlendirilmesi ve çağdaş göç dinamiklerine uygun bir koruma rejiminin tesisi için normatif ve kurumsal yeniden çerçevelemeyi önermektedir (JA21, 2025, s.8-16).

Seçim programında, iltica prosedürlerinin AB dışında ortak ülkelerde yürütülmesi ve "geri dönüş merkezleri"nin kurulması önerilmektedir. Parti, AB Göç Paktı'nın sınırların güçlendirilmesi gibi kısıtlayıcı tedbirlerini desteklemektedir. Sınır prosedürünün refakatsiz küçük yaşta yabancılar için de geçerli kılınması ve bu kanaldan zorunlu aile birleşimi pratiklerinin önlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, mültecilerin kendi bölgelerinde barındırılması, AB dışında partner ülkelerle barınma anlaşmaları yapılması, iltica başvurularında tazminat yolunun tercih edilmesi, çocukların aile birleşimi kurallarının katı yorumlanması, Hollanda'daki barınmanın bölgesel mültecilere ve seçilmiş UNHCR dosyalarına kota temelinde ve geçici esasa sınırlandırılması, ülke değerlendirmesinin sıkılaştırılması ve bağlılık kriterinin geniş yorumlanması yönünde bir politika seti sunulmaktadır. Suç işleyen başvuru sahipleri için yargılama masraflarının ilgili ülkelere yönelik kalkınma yardımıyla karşılanması da bu çerçevede yer almaktadır (JA21, 2025).

Seçim programında, sınır güvenliğinin artırılması, Schengen ve AB Antlaşması hükümleri uyarınca iç sınırlarda kalıcı kontrollerin devreye alınması ve Dublin kuralının rotadaki ilk güvenli ülkede başvuru ilkesi temelinde katı biçimde uygulanması hedeflenmektedir. Ayrıca süresiz oturma izninin kaldırılması ve uzun süreli oturma kriterleri sıkılaştırılması önerilmektedir. Parti seçim programında Suriyeli başvuru sahipleri için gönüllü dönüşü destek-

leyen, statüleri yeniden değerlendiren ve güvenli bölgelere dönüş planlarını içeren bir çerçeve tanımlamaktadır(JA21, 2025,s. 8-16).

DENK

Flemenkçe’de “düşünmek” anlamına gelen kelimeyi partilerine isim olarak seçen DENK, Türkler başta olmak üzere göçmen kökenlilerin öncü olduğu bir siyasi oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır (Politico EU, 2017). Kampanya süreçlerinde “Hollanda Hepimizin” (Nederland is van ons allemaal!) sloganı ile ön plana çıkan parti seçim programında da bu anlayışı ortaya koymaktadır.

DENK Parti, Hollanda’nın insani bir sığınma politikası benimsemesi gerektiğini savunmaktadır. Parti, aşırı sağcı milletvekillerinin getirdiği katı sığınma yasalarının kaldırılmasını ve mültecilerin yasal statülerinin kısıtlanmamasını istemektedir. Bu çerçevede oturma izinlerinin süresi sınırlandırılmamakta, aile birleşimi zorlaştırılmamakta ve ikili statü sistemi uygulanmamaktadır. Program, ülke genelinde sığınmacı kabulünün adil biçimde dağıtılmasını gerekli görmekte ve bu amaçla küçük ölçekli, uzun vadeli kabul tesislerine daha fazla yatırım yapılmasını önermektedir. Ayrıca, Dağıtım Yasası’nın korunması ve yerel toplumlarla iş birliği içinde kabulün geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir (DENK, 2025, s.15).

Parti, göç yönetiminde uluslararası iş birliğini temel almaktadır. Bu doğrultuda insan kaçakçılarının iş modellerini boşa çıkaracak önlemler alınmasını, göç için yasal yolların oluşturulmasını ve göçün temel nedenlerini azaltmayı hedefleyen insani anlaşmalar yapılmasını savunmaktadır. DENK, bu süreçte insan haklarının mutlak surette korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Avrupa Birliği içinde ve dışında mültecilere barınma ve koruma sağlayan kuruluşlara destek verilmesini istemektedir. Olağanüstü durumlarda IND (Hollanda Göç ve Vatandaşlık Servisi) Genel Direktörü’ne oturma izni verme yetkisinin genişletilmesi ve mültecilerin en kısa sürede çalışma hakkı elde etmesi programın önemli unsurları arasında yer almaktadır (DENK, 2025, s.15).

DENK, entegrasyon süreçlerinin daha insancıl ve etkili hale getirilmesini önermektedir. Belediyelere, küçük ölçekli, dil açısından zengin ve insan odaklı programlar satın almaları için daha fazla kaynak sağlanması hedeflenmektedir. Parti, dil koçlarının ve vaka yöneticilerinin iş yükünün azaltılmasını, yeni gelenlerin bireysel koçlarla desteklenmesini ve böylece prosedürlerin insan onurunu koruyarak hızlandırılmasını savunmaktadır. Bu kapsamda IND, Sığınmacı Kabul Merkezi Ajansı’na (COA) ve belediye uygulamalarına ek yatırımlar yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca mültecilerin gerekli belgeleri ve kayıtları zamanında almaları ve mevcut birikmiş işlerin hızla ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmaktadır (DENK, 2025, s.16).

DENK, Suriye’deki savaş ve sonrası için insani temelli bir yaklaşım önermektedir. Parti, Suriyelilerin ülkelerini yeniden inşa etmelerine destek verilmesini ve bu amaçla Suriye’ye uygulanan yaptırımların kaldırılmasını savunmaktadır. Yaptırımların kaldırılmasıyla Suriye ekonomisinin gelişeceği ve yeniden yapılanma sürecinin hızlanacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede iş birliği, insani yardım ve yeniden yapılanma yatırımlarına öncelik verilmesi

gerektiği belirtilmektedir. Parti, Suriyelilerin zorla geri gönderilmesine karşı çıkmakta ve iltica prosedürlerinin sıkılaştırılmasına karşı durmaktadır. Ayrıca, Esad rejiminin işlediği suçların yargılanması gerektiğini ve demokratik bir anayasal düzenin inşasında Suriyelilere destek verilmesini önermektedir (DENK, 2025, s.50).

Seçim Programlarında İslam ve Müslümanlar

2025 seçim programlarında yer alan İslam ve Müslümanlara dair tutumlar, Hollanda'daki siyasi partilerin ideolojik perspektiflerine göre farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. PVV, İslam'ı "özgürlüğe yönelik en büyük tehdit" olarak tanımlamaktadır. Programda İslam'ın "kadınları ikinci sınıf vatandaş yapan" ve "özgürlükle bağdaşmayan" bir sistem olduğu ileri sürülmekte, dolayısıyla İslam ve Müslüman göçmenlere karşı net bir dışlayıcı tutum sergilenmektedir (PVV, 2025, s. 3). Benzer biçimde, JA21 ve BBB de kültürel bütünlüğün korunması adına "entegrasyonun başarısız olduğu" bölgeleri eleştirip "paralel toplumların" oluşumunu önlemeye yönelik daha katı göç ve uyum politikalarını savunmaktadır (BBB, 2025, s. 49–50; JA21, 2025, s. 3–5).

Buna karşılık GroenLinks-PvdA, D66, DENK ve ChristenUnie gibi partiler İslam ve Müslümanlar konusunda daha kapsayıcı bir dil kullanmaktadır. GroenLinks-PvdA "kimseyi dışlamayan, dayanışma temelli bir toplum" çağrısında bulunarak dini veya etnik aidiyet temelli ayrımcılığa karşı durmaktadır (GroenLinks-PvdA, 2025, s. 8). D66, "herkesin eşit fırsatlara sahip olduğu ve kim olursa olsun özgürce yaşayabildiği" bir toplum hedeflerken (D66, 2025, s. 16), DENK özellikle "İslamofobiye ve ayrımcılığa karşı mücadeleyi" merkezine almış, Müslümanların eşit vatandaşlık haklarını savunmuş ve Filistin meselesini adalet mücadelesinin bir parçası olarak görmüştür (DENK, 2025, s. 2–5). ChristenUnie ise Hristiyan değerlerinden hareketle "her insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığı" inancını temel alarak dini çoğulculuğu ve karşılıklı saygıyı teşvik eden bir tutum benimsemektedir (CU, 2025, s. 3).

Özgürlük Partisi (Partij voor de Vrijheid -PVV)

PVV seçim programında partinin kurulduğu günden bu yana Hollanda'yı İslamlaşmaktan koruma misyonu taşıdığını ifade etmektedir. PVV'ye göre İslam, özgürlüklere yönelik en büyük varoluşsal tehdit olup entegrasyona engel teşkil etmektedir. İslam'da şeriatın

hâkim olduğu, kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü ve diğer inanç gruplarının baskılandığı ayrıca ifade özgürlüğünün de bulunmadığı iddia edilmektedir. Parti, bu bağlamda İslam'ı terör, baskı ve aşırılıkçılığın kaynağı olarak tanımlamaktadır. PVV ayrıca, Hollanda'daki bazı mahallelerin artık Hollandalı kimliğini yitirdiğini, sokakların Mekke, Kâbil veya Bağdat'ı andırdığını, başörtüsünün hâkim olduğunu, Arapça ve Türkçe gibi dillerin kamusal alanda yaygınlaştığını ve ezan seslerinin arttığını öne sürmektedir. Buna ek olarak, Yahudi düşmanlığının artışına da dikkat çekerek bununla mücadele sözü vermektedir³ (PVV, 2025, s.3).

Partinin somut politika önerileri arasında sivil toplum kuruluşlarına sağlanan fonların kesilmesi, Ayrımcılık ve Irkçılıkla Mücadele Ulusal Koordinatörü'nün görevine son verilmesi, burka ve ezanın tamamen yasaklanması, ayrıca tüm devlet binalarında başörtüsünün yasaklanması gibi önlemler yer almaktadır (PVV, 2025, s.28). PVV, bu politikaların Hollanda'nın kimliğini ve özgürlüklerini korumak için gerekli olduğunu savunmaktadır.

Eğitim alanında ise PVV, İslami eğitimin Hollanda Anayasası'nın 6. ve 23. maddeleriyle korunmaması gerektiğini ve yasaklanması gerektiğini öne sürmektedir. Avrupa Adalet Divanı'nın şeriatın demokratik değerlerle bağdaşmadığını belirtmesini gerekçe göstererek çocukların zihnine anti-demokratik fikirlerin aşılanamayacağını ileri sürmektedir. Parti, temel hakların özgürlükleri korumak için var olduğunu özgürlükleri ortadan kaldıracak ideolojilerin anayasal korumadan yararlanmaması gerektiğini savunmaktadır (PVV, 2025, s.34).

Hristiyan Demokrat Çağrı (Christen-Democratisch Appèl – CDA)

CDA, seçim programında Hollanda hukuk düzeninin üstünlüğünü reddeden durumlarda kararlı bir tavır alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Parti, toplumun ve hukukun üstünlüğünün yalnızca sağ ve sol aşırılıklara karşı değil, aynı zamanda aşırı muhafazakârlığa, "cihatçı terörizme", İslami aşırılığa ve Rusya gibi devlet destekli tehditlere karşı da dirençli olması gerektiğini savunmaktadır (CDA, 2025, s.10).

Bununla birlikte CDA, ayrımcılık karşıtı bir yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır. Parti, Müslümanlara yönelik ayrımcılık da dahil olmak üzere her türlü ayrımcılıkla ve klişeleştirmeyle güçlü biçimde mücadele etmeyi taahhüt etmektedir (CDA, 2025, s.10).

Yeşil Sol ve İşçi Partisi İttifakı (GL–PvdA)

GL-PvdA, seçim programında İslamofobiyle mücadeleyi merkezi bir hedef olarak tanımlamaktadır. Parti, İslamofobiği Müslüman olan veya Müslüman olarak algılanan

3 Dış politika bağlamında ise PVV, İsrail'e güçlü bir destek vermektedir. Parti, İsrail'in Orta Doğu'daki tek gerçek demokrasi olduğunu ve İslami terör karşısında varoluşsal bir mücadele verdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, İsrail'e silah sevkiyatlarının devam ettirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna karşın, Hollanda'nın Gazze'nin yeniden inşasına maddi katkıda bulunmaması ve Filistinli mültecilerin Hollanda'da kabul edilmemesi gerektiğini, onların Arap ülkelerine yerleşebileceğini savunmaktadır (PVV, 2025, s.30).

kişilere yönelik kurumsal ve yapısal bir ayrımcılık biçimi olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, hem internette hem de eğitim kurumlarında, finans kuruluşlarında ve iş gücü piyasasında Müslüman nefretiyle aktif olarak mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

GL-PvdA'ya göre Müslüman nefretinin normalleşmesi yalnızca Müslümanların güvenliğini ve temel haklarını zedelemekle kalmamakta, aynı zamanda diğer azınlıkları, aktivistleri ve sivil toplum kuruluşlarını da etkileyen hoşgörüsüz bir toplumsal iklimi beslemektedir. Bu nedenle parti, İslamofobiye karşı açık, güçlü ve yapısal bir mücadele yürütmeyi ve "İslamlaştırma" gibi damgalayıcı kavramları reddetmeyi taahhüt etmektedir (GL-PvdA, 2025, s.132).

Son olarak, sosyal medya ve çevrim içi platformlardaki nefret söylemleriyle mücadele de programın temel önceliklerinden biridir. GL-PvdA, nefret söyleminin fiziksel saldırılar ve şiddet olaylarına zemin hazırladığını belirtmektedir. Sosyal medyanın antisemitizm, Müslüman karşıtı nefret, kadın düşmanlığı ve ırkçılık gibi eğilimlerin yayılmasına uygun bir alan sunduğu ifade edilmekte ve Avrupa'da Dijital Hizmetler Yasası'nın hızlı biçimde uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır (GL-PvdA, 2025, s.133).

Demokratlar66 (Democraten 66 – D66)

D66, seçim programında eşit fırsatlar ve kapsayıcılığı temel ilke olarak tanımlamaktadır. Parti, özgürleşme ve kapsayıcılığın ikincil değil, her politika önerisinin merkezinde yer aldığını vurgulamaktadır. Parti seçim programında Müslümanlara ilişkin ifadelerini yalnızca bu bağlamda vurgulamıştır. Parti, toplumsal kutuplaşmaya ve azınlıkların günah keçisi ilan edilmesine karşı durarak, özgürlüğün yalnızca tüm Hollandalıların eşit şekilde değer gördüğü ve katılım sağlayabildiği bir ortamda gerçek anlamına kavuşacağını savunmaktadır (D66, 2025, s.17).

D66, her türlü dışlama, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele etmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda antisemitizm ve Müslüman karşıtı nefretin yanı sıra ötekileştirmeye maruz kalan diğer gruplara yönelik ayrımcılık türlerini de reddetmektedir (D66, 2025, s.17).

Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD)

VVD, seçim programında Hollanda'yı daha liberal ve özgür bir ülke haline getirme hedefini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede özellikle eğitim alanına dair dikkat çekici bir vurgu yapmaktadır. VVD, "Daha Fazla Yeni Okula Yer Tanıyan Yasa"nın yürürlüğe girmesiyle ülkede önemli sayıda özel okulun, özellikle de İslami okulların açıldığını belirtmektedir. Parti, bu sürecin çoğu zaman belediye meclisleri veya belediye başkanlarının isteği dışında geliştiğini, bu nedenle yerelde endişelere yol açtığını ifade etmektedir.

VVD'ye göre yeni İslami okulların açılması toplumsal gruplar arasında ayrışma ve yabancılaşma riskini artırmakta ve belediyelerde zaten yeterli sayıda okul bulunduğu yönündeki görüşleri güçlendirmektedir. Bu nedenle VVD, söz konusu yasağı iptal etmeyi ve yeni devlet destekli okulların açılmasında belediye meclisine onay hakkı verilmesini savunmaktadır (VVD, 2025, s.61).

JA21

JA21, seçim programında Hollanda kültürünün ve Batılı değerlerin toplumda öncü kültür (leidende cultuur)⁴ olarak kalması gerektiğini vurgulamaktadır. Parti, çokkültürlü toplum modelinin zorluklarla işleyen bir model olduğunu ileri sürmekte ve kültürel atışmalar da Batılı değerlerin öncelikli ve vazgeçilmez olduğunu savunmaktadır. JA21, ayrımcılığın entegrasyonu engellemesi durumunda bununla mücadele edilmesi gerektiğini belirtirken, Hollanda'nın ırkçı bir ülke olmadığı yönündeki iddiayı özellikle vurgulamaktadır. Parti, İslami inanca yönelik eleştirilerin sıklıkla İslamofobi veya ırkçılık olarak etiketlenmesini reddetmektedir. Din özgürlüğünün herkes için geçerli olduğu gibi din hakkında eleştiri yapma özgürlüğünün de aynı derecede geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda "İslam kültürünün kadınlar, eşcinseller ve Yahudiler hakkında zararlı görüşlere sahip olduğu" iddiasının tehdit veya güvenlik riski olmadan tartışılabilmesi gerektiğini savunmaktadır (JA21, 2025, s.14).

Parti bu çerçevede çeşitli politika önerileri sunmaktadır. Bunlar arasında kilise-devlet ayrımının korunması ve kamusal alanda dini toplantılara izin verilmemesi, devlet görevlilerinin dini etkinliklere katılmaması, çeşitlilik ve kapsayıcılık eğitimlerinin sonlandırılması, "kurumsal ırkçılıkla mücadele" politikalarının uygulanmaması, Yahudi toplumunun desteklenmesi ve antisemitizmin engellenmesi, kölelik geçmişi için tazminat ödenmesine karşı çıkılması, İslami eğitim kurumlarının sıkı denetimi, ezan çağrılarının güçlendirilmesine karşı durulması ve genel bir peçe yasağı yer almaktadır (JA21, 2025, s.8-16).

Eğitim alanında JA21, İslami ilk ve ortaöğretim okullarının sayısındaki artışı ayrımcılığı ve paralel toplum oluşumunu teşvik eden olumsuz bir gelişme olarak görmektedir. Parti, Anayasa'nın 23. maddesinin (dini okullara tanınan özgürlüğü düzenleyen madde) mevcut koşullarda korunup korunamayacağını tartışmaya açmakta ve bu maddenin eşitlik, din ve ifade özgürlüğü gibi demokratik değerleri güvence altına alacak şekilde güncellenmesini önermektedir. Kısa vadede ise müfettişliğin, İslami okulların vatandaşlık eğitimine ilişkin yasağı doğru şekilde uygulayıp uygulamadığını sıkı biçimde denetlemesi gerektiğini savunmaktadır (JA21, 2025, s.48).

Adalet ve güvenlik alanında JA21, Batı medeniyetini kararlılıkla savunduğunu ifade etmektedir. Parti, güvenliğe yönelik en büyük tehdidin geçmişte olduğu gibi bugün de cihatçılık olduğunu iddia etmekte, radikal İslam'ın yaşam tarzına düşman olduğunu ve şiddet yoluyla toplum düzenini yıkmak istediğini öne sürmektedir. Bu nedenle "radikal İslam" ile bağlantılı kişilerin toplumun parçası olmalarına izin verilmemesi gerektiğini belirtmektedir.

⁴ Bu kavram, Almanya'daki "Leitkultur" tartışmalarına benzer bir çerçevede çizilmektedir.

(JA21, 2025, s.19).

Programda radikalleşmeyle mücadele kapsamında ise camilere yabancı fonların yasaklanması, şiddeti teşvik eden kurumların kapatılması, gayriresmi İslami eğitim kurumlarının denetlenmesi, şiddet yanlısı İslam vaizlerinin kara listeye alınması ve kamu düzenini tehdit eden kişilerin ülkeye girişine izin verilmemesi gibi önlemler önerilmektedir. Ayrıca istihbarat ve güvenlik hizmetlerine yatırım yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (JA21, 2025, s.19).

DENK

DENK, seçim programında Müslümanlara yönelik nefretin Hollanda toplumunda ciddi bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Parti, yıllardır Müslümanlara ve İslam'a karşı önyargıların aşırı sağcı politikacılar tarafından körüklendiğini bu nedenle Hollandalı Müslümanların günlük yaşamda yaygın dışlanmaya maruz kaldığını ifade etmektedir. Bu duruma karşı parti tarafından kapsamlı bir önlem paketi öngörülmektedir. Bu bağlamda öncelikle Müslüman Nefretine Karşı Ulusal Koordinatör atanarak bu alandaki politikaların bütçeyle desteklenmesi planlanmaktadır. Ayrıca camilerin ve İslami kurumların güvenliğinin sağlanması için özel kaynak ayrılması, Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitapların yakılması ya da saygısızca muamele edilmesinin yasaklanması, İslamofobik düzenlemelerin (niqab yasağı, gayriresmî eğitim denetimleri vb.) kaldırılması, hükümet politikalarının Müslümanlara yönelik ayrımcılık açısından incelenmesi, bankacılık alanındaki ayrımcı uygulamalara son verilmesi ve ezanın korunmasının açıkça güvence altına alınması öngörülmektedir. Ayrıca Hollanda hükümetinin camilerin yasadışı gözetlenmesi ve Müslümanların listelenmesi gibi geçmişteki uygulamalar için resmî özür dilemesi gerektiği belirtilmektedir (DENK, 2025, s.14).

Parti seçim programında dinlere yönelik nefret söylemine karşı güçlü bir tutum sergilemekte ve ifade özgürlüğünün dini inançları karalamak için bir "serbestlik" olarak yorumlanamayacağını savunmaktadır. Bu bağlamda, dinler, peygamberler ve kutsal metinler hakkında ciddi ve gereksiz şekilde saldırgan ifadelerin yasaklanmasını istemektedir. DENK, böylece hem din özgürlüğünü hem de toplumsal barışı güçlendirmeyi hedeflemektedir (DENK, 2025, s.14).

DENK, eşitlik mücadelesini partinin varlık sebebi olarak tanımlamaktadır. Parti, Hollanda Anayasası'nın birinci maddesi kağıt üzerinde eşit muameleyi garanti altına alsa da pratikte insanların hâlâ köken, din, cinsiyet veya grup kimliklerine göre yargılandığını belirtmektedir. Bu durumun toplumun temelini sarstığını ileri süren DENK, ayrımcılığı tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (DENK, 2025, s.11).

Son dönemde, özellikle Schoof hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte ayrımcılığın hükümetin içine nüfuz ettiği ifade edilmektedir. Parti, G. Wilders'ın "faşist" ideolojisinin normalleşmesine imkân tanıdığını, hükümete ırkçı görüşlere sahip kişilerin dahil olduğunu ve Müslümanlar hakkında korkunç açıklamalar yapıldığını vurgulamaktadır. Bu nedenle, nefretin iktidar merkezine taşınmasına karşı toplumsal düzeyde direnmenin önemine işaret edilmekte ve DENK'in bu süreçte aşırı sağa karşı çıkan tek parti olduğu dile getiril-

mektedir⁵ (DENK, 2025, s.12).

DENK, ayrımcılıkla mücadelede somut hedefler ve kurumsal reformlar önermektedir. 2030 yılına kadar toplumda algılanan ayrımcılığın sıfırlanması yasal hedef olarak belirlenmekte Anayasa'ya anti-faşizm hükmünün eklenmesi talep edilmektedir. Bunun yanı sıra Ayrımcılık ve Irkçılıkla Mücadele Kurumu kurulması, devlet kurumlarının ayrımcı politikalar açısından incelenmesi, ayrımcı kamu çalışanlarının işten çıkarılması, kapsayıcılık eğitiminin zorunlu hale getirilmesi, daha ağır cezai yaptırımların getirilmesi ve ayrımcılıkla mücadele konusunda uzman polislerin yetiştirilmesi öngörülmektedir. Ayrıca ispat yükümlülüğünün tersine çevrilmesi, ayrımcı şirket ve kuruluşların kamuya teşhiri, çeşitlilik kotaları ve eşit muamele hakimlerinin atanması da parti programında yer alan tedbirler arasındadır (DENK, 2025, s.13).

5 Dış politika bağlamında DENK, Filistin meselesinde net bir tutum almaktadır. Parti, 1948'deki Nakba'dan günümüze uzanan süreçte İsrail'in politikalarını sömürgeci, baskıcı ve apartheid rejimi olarak tanımlamaktadır. "İki devletli çözüm"ün İsrail tarafından imkânsız hale getirildiğini savunan DENK, Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanların eşit vatandaşlar olarak yaşayabileceği, demokratik ve çoğulcu tek bir devletin kurulması gerektiğini ve bu devletin adının "Filistin" olacağını ileri sürmektedir. Hollanda'nın Siyonizmi ırkçı bir ideoloji olarak tanıması, yasadışı yerleşimlerin kaldırılması, tazminat ödenmesi, Nakba'nın tanınması ve Filistin devletinin resmen kabul edilmesi de parti programının bir parçasıdır. Bu tutum partinin PVV ile arasındaki keskin farklılıklardan birini oluşturmaktadır (DENK, 2025, s.8).

Partilerin Türkiye Hakkındaki Söylemleri

Hollanda'daki siyasi partilerin seçim programlarında Türkiye'ye yönelik yaklaşımlar dış politika vizyonlarının, AB ile ilişkiler konusundaki tutumlarının ve göç, kimlik, güvenlik gibi alanlardaki önceliklerinin bir başka yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Partilerin Türkiye'ye dair söylemleri AB genişlemesi, NATO üyeliği ve ikili ilişkiler gibi uluslararası meseleleri içermektedir. Aynı şekilde Türkiye'ye ilişkin ifadelerin diaspora politikaları, yabancı fonların toplumsal kurumlar üzerindeki etkisi ve ayrımcılık karşıtı mücadele gibi iç politika bağlamlarında da ortaya çıkmaktadır.

PVV, seçim programında Türkiye'nin hem AB hem de NATO ile olan ilişkilerine kesin bir şekilde karşı çıkmaktadır. Parti, AB'nin genişlemesini reddetmekte ve Türkiye ve diğer tüm aday ülkelerle katılım müzakerelerinin derhal ve kesin olarak sonlandırılması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye için AB içinde vizesiz rejim olasılığı da PVV tarafından reddedilmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin NATO'dan çıkarılması gerektiği vurgulanmaktadır(PVV, 2025, s.30–31).

GL-PvdA, yabancı rejimlerin “uzun kollarına” karşı Hollanda vatandaşlarını koruma sözü vermektedir. Bu bağlamda Türkiye, İran, Eritre ve Fas ile birlikte diasporaya baskı ve yıldırma uyguladığı belirtilen ülkeler arasında yer almaktadır. Parti, bu konu özelinde erişilebilir bir ihbar merkezi kurmayı, cezai işlemler başlatmayı ve diplomatik önlemler almayı vaat etmektedir(GL-PvdA, 2025, s.93–94). GL-PvdA seçim programında Türkiye başlığında ülkede “demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanlarında sorunlar yaşandığı, otokratik yönde gelişmelerin kurumsallaştığı ve bütün bunların baskıları güçlendirdiği” yönünde iddialara yer vermektedir. (GL-PvdA, 2025, s.94). AB genişlemesi konusunda ise Ukrayna ve Moldova gibi ülkelerin üyeliğine kapı aralanırken Türkiye ile müzakerelerin dondurulduğu ifade edilmiştir. Programda aday ülkelerin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi standartları karşılaması gerektiği vurgulanmaktadır (GL-PvdA, 2025, s.96).

VVD, Türkiye'nin gerekli şartları sağlamadığı takdirde AB üyesi olamayacağını açıkça belirtmektedir. Parti, Türkiye'nin AB üyeliğinin AB'nin etkinliğini zayıflatacağını iddia

ederek bunun yerine güvenlik, göç ve ticaret alanlarında pragmatik bir stratejik işbirliğini savunmaktadır (VVD, 2025, s.44). Bunun yanı sıra VVD, Hollanda’daki dini kurumların yabancı finansmana bağımlılığına dikkat çekmektedir. Türkiye’nin finanse ettiği 146 Diyanet camisinin mevcut durumda %50’den fazla yabancı hükümet desteğine sahip olduğunu belirten VVD, dini kurumların finansal şeffaflığının artırılması gerektiğini ve yabancı devletlerin toplumsal kurumlara nüfuzunun engellenmesini savunmaktadır (VVD, 2025, s.58).

JA21, Türkiye’nin AB üyeliğine açıkça karşı çıkmaktadır. Parti, seçim programında “Türkiye, AB üyesi olamayacak” ifadesiyle bu duruşunu netleştirmekte, Türkiye’nin katılımına kapıyı tamamen kapatmaktadır (JA21, 2025, s.59).

DENK ise Türkiye konusunda diğer partilerden daha farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Parti, Hollanda’nın Türkiye, Fas ve Surinam gibi “bağlayıcı ülkeler (Bindingslanden)” ile olan özel ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede Hollanda’nın Türkiye ile AB’ye katılım müzakerelerini yeniden başlanmasını desteklemesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Hollanda ile Türkiye arasındaki vize düzenlemelerinin gevşetilmesi ve bu ülkelerle diplomatik ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi önerilmektedir. Hollanda’daki diaspora topluluklarının da bu süreçlere dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (DENK, 2025, s.51).

Sonuç

Hollanda siyasetinde göç ve iltica politikalarının merkezde olduğu tartışmalar ve krizler 2025 yazında hükümetin dağılması ve ardından alınan erken seçim kararına giden yolu açmıştır. Partilerin seçim programlarında konut krizi, yaşam maliyetleri, güvenlik, sosyal adalet ve çevre başlıkları gibi öne çıkan farklı başlıklar yer alsa da en çok tartışılan ve her seçim programında kendine geniş bir yer bulan konu göç ve iltica politikaları olmuştur. Aynı şekilde İslam'a ve Müslüman topluma ilişkin bazı tartışmaların seçim programlarına yansıdığı da görülmektedir. PVV'nin sığınma başvurularını durdurma, aile birleşimlerini askıya alma, uluslararası yükümlülükleri sonlandırma ve sosyal hakları kısıtlama yönündeki önerileri tartışmaları sertleştiren en görünür unsurlardan biri olmuştur. VVD, CDA ve JA21 farklı ölçeklerde daha sınırlayıcı göç politikaları önermiştir. GL-PvdA, D66, DENK ve ChristenUnie daha kapsayıcı, hak temelli bir çizgide konumlanmaktadır. Programlarda kullanılan bu dil, seçim sonrasındaki olası müzakerelerin hangi eksenlerde sertleşeceğine dair ipuçları vermektedir.

Hollanda seçimlerini Avrupa'daki siyasi coğrafya bakımından önemli kılan hususlardan birisi de DENK Partisinin performansı olacaktır. Zira DENK hareketi, göçmen kökenli yeni vatandaşların ana akım siyasi partilerde aktif siyasetçiler ya da seçmenler olarak kendilerine yer bulamamaları ya da kendilerine özgün yol açma çabaları bakımından oldukça ilgi çekici bir tecrübe yaratmaktadır. Ana akım siyasi partilerin, başta göçmen kökenliler ve dini azınlıklar olmak üzere farklı sosyolojik, siyasi gruplarla kuracağı ilişkiler, bu süreçte etkili olacaktır. Bu "yeni kulvar" deneyiminin, Avrupa toplumlarındaki demokratik anlayış, siyasi çeşitlenme ve sosyolojik azınlıklar bakımından ne gibi etkiler yaratacağı şu aşamada öngörülemez olsa da güçlenen bir gerçeklik olarak varlığını sürdüreceği gibi görülmektedir. Bu bağlamda DENK Partinin varlığı, sadece Türkiye kökenlilerin siyasi faaliyetleri olmasının ötesinde, büyük merkez partilerin her geçen gün daha da eridiği, aşırı sağcı partilerin ise yükseldiği Avrupa'nın yeni siyasi mimarisinin ve demokrasisinin de ipuçlarını ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Kamuoyu araştırmaları PVV'yi hâlâ birinci parti olarak göstermektedir. Ipsos I&O'nun 16 Ekim 2025 tarihli çalışması PVV'yi 29 sandalye ile işaret etmektedir. EenVandaag'ın

14 Ekim tarihli raporunda ise PVV’nin sandalye sayısı 31 olarak öngörülmektedir. Bu tablo, 2023 seçimlerinde kazanılan 37 sandalyenin altında seyretse de partinin hâlâ güçlü konumunu koruduğunu göstermektedir. Düşüşün nedenleri arasında PVV’nin önceki hükümette koalisyonu iltica dosyası üzerinden krize sürüklemesi, “en katı rejim” vurgusuyla partnerlerini köşeye sıkıştırması ve kamuoyunda “kriz üreten” aktör olarak algılanması bulunmaktadır. Bununla birlikte mevcut göç politikalarına yönelik süren memnuniyetsizlik ve artan yaşam maliyetleri karşısında seçmenin hızlı çözüm beklentisi, PVV’ye yönelimi canlı tutmaktadır. Ayrıca sağ blok seçmeninde stratejik oy geçişleri de partinin sandalye sayısını korumasına imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak, seçim sonrası oluşacak muhtemel tablo PVV’nin sert söylemleri ile merkezde konumlanan partilerin uzlaşma arayışlarının kesiştiği bir müzakere alanına işaret etmektedir. Programlarda öne çıkan vaatler, iltica prosedürlerinin yeniden düzenlenmesi, yerel kabul kapasitesinin güçlendirilmesi, uluslararası yükümlülüklerin gözden geçirilmesi ve ayrımcılıkla mücadele mekanizmalarının nasıl tanımlanacağına odaklanmaktadır. PVV’nin birinci parti olarak öne çıkması hem toplumsal kaygıların yönünü hem de krizlerin yeniden üretilebilme ihtimalini göstermektedir. Koalisyon görüşmeleri, bu sert söylemin sistem içinde nasıl dengeleneceğini ve Hollanda’nın demokrasi, güvenlik ve toplumsal uyum arasında nasıl bir yol haritası geliştireceğini belirleyecek kritik bir sınav olacaktır.

EK1: 2023 Hollanda Seçim Sonuçları Tablosu

Hollanda Nüfusu: **18.454.300**

22 Kasım 2023 Hollanda Genel Seçimleri

Seçmen Sayısı: **13.473.750** / Katılım Oranı: **% 77,7**

Partilere Göre Oransal Dağılım ve Milletvekili Dağılımı

Parti	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
Partij voor de Vrijheid (PVV) / Özgürlük Partisi	2.446.338	23,5%	37
GroenLinks-Partij van de Arbeid (GL-PvdA) / Yeşil Sol-İşçi Partisi İttifakı	1.640.865	15,8%	25
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) / Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi	1.588.436	15,2%	24
Nieuw Sociaal Contract (NSC) / Yeni Sosyal Sözleşme	1.338.408	12,8%	20
Democraten 66 (D66) / Demokratlar 66	655.389	6,3%	9
BoerBurgerBeweging (BBB) / Çiftçi-Vatandaş Hareketi	483.817	4,6%	7
Christen-Democratisch Appèl (CDA) / Hristiyan Demokrat Çağrı	344.926	3,3%	5
Socialistische Partij (SP) / Sosyalist Parti	327.196	3,1%	5
DENK (DENK) / DENK (Düşün)	246.546	2,4%	3

Parti	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
Partij voor de Dieren (PvdD) / Hayvanlar için Parti	234.721	2,3%	3
Forum voor Democratie (FvD) / Demokrasi Forumu	232.312	2,2%	3
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) / Devletçi Reformcu Parti	217.287	2,1%	3
ChristenUnie (CU) / Hristiyan Birlik	212.455	2,0%	3
Volt Nederland (Volt) / Volt Hollanda	178.588	1,7%	2
JA21 (JA21) / Adil Alternatif 21	71.208	0,7%	1
Belang van Nederland (BVNL) / Hollanda'nın Çıkarı	53.224	0,5%	0
50Plus (50Plus) / 50Yaş Üstü Partisi	51.119	0,5%	0
Bij1 (Bij1) / Birlik Partisi	44.474	0,4%	0
Splinter (Splinter) / Splinter	13.452	0,1%	0
Piratenpartij–De Groenen / Korsanlar Partisi–Yeşiller	9.235	0,1%	0
Nederland met een Plan (NMP) / Planlı Hollanda	5.450	0,1%	0
Samen voor Nederland (SvN) / Hollanda için Birlikte	5.352	0,1%	0
Lef (Lef) / Cesaret Partisi	5.120	0,0%	0
Libertaire Partij (LP) / Liberter Parti	4.192	0,0%	0
PartijvdSport (PvdS) / Spor Partisi	3.960	0,0%	0
Politieke Partij voor Basisinkomen (PPvB) / Temel Gelir için Parti	1.049	0,0%	0
Niet meer deelnemende partijen / Artık Katılmayan Partiler	0	0,0%	0

Kaynak 1-NOS – Tweede Kamerverkiezingen 2023 (<https://app.nos.nl/nieuws/tk2023/>)

76

A stylized illustration of a hand placing a ballot into a ballot box. The box is labeled with the percentage **%77,7** in blue text.

150 SANDALYE

Santal Türü	Santal Sayısı	Oran (%)
Santalum album	37	23.5
Santalum tigrayense	25	
Santalum guianense	24	
Santalum spicatum	20	
Santalum ellipticum	9	
Santalum indicum	7	
Santalum tomentosum	5	
Santalum molle	5	
Santalum sphenolobum	3	
Santalum sphenolobum	3	
Santalum sphenolobum	3	
Santalum sphenolobum	9	

Kaynakça

- Al Jazeera. (2025, 4 Haziran). Why did the Dutch government collapse and what's next? <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/4/why-did-the-dutch-government-collapse-and-whats-next>
- AP News. (2025, 16 Ekim). Far-right lawmaker Geert Wilders returns to Dutch campaign trail after drone plot threat. <https://apnews.com/article/a0573ff82697c26f84af0f-080b82c7c8>
- AVROTROS EenVandaag. (2025, 14 Ekim). PVV verliest licht in nieuwe zetelpeiling; D66, JA21 en VVD nu op gelijke hoogte. <https://eenvandaag.avrotros.nl/opiniepanel/uitslagen/pvv-verliest-licht-in-nieuwe-zetelpeiling-d66-ja21-en-vvd-nu-op-gelijke-hoogte-161636>
- BoerBurgerBeweging (BBB). (2025). Verkiezingsprogramma 2025–2029.
- Ceylan, H. H. (2025). Bir hükümetin düşüşü, bir popülistin yükselişi: Hollanda ve göç politikaları (No. 2025/7). Göç Araştırmaları Vakfı, Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM).
- Christen-Democratisch Appèl (CDA). (2025). Verkiezingsprogramma 2025 – Bouwen op vertrouwen. Onze keuzes voor een fatsoenlijk land.
- ChristenUnie (CU). (2025). Verkiezingsprogramma 2025 – Opstaan voor het goede.
- D66. (2025). Verkiezingsprogramma 2025–2030.
- DENK. (2025). Verkiezingsprogramma Tweede Kamerverkiezingen 2025.
- European Parliamentary Research Service (EPRS). (2019). Understanding the d'Hondt method: Allocation of parliamentary seats and leadership positions. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637966/EPRS_BRI\(2019\)637966_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637966/EPRS_BRI(2019)637966_EN.pdf)
- European Parliamentary Research Service (EPRS). (2024, 5 Temmuz). Understanding the d'Hondt method: Allocation of seats. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762352](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762352)

- Government of the Netherlands. (n.d.-a). The House of Representatives and Senate. <https://www.government.nl/topics/parliament/senate-and-house-of-representatives>
- Government of the Netherlands. (n.d.-b). Forming a new government. <https://www.government.nl/government/about-the-government/forming-a-new-government>
- GroenLinks–PvdA. (2025). Verkiezingsprogramma 2025.
- House of Representatives (Tweede Kamer). (n.d.-a). Plenary sitting — quorum. <https://www.houseofrepresentatives.nl/how-parliament-works/house-representatives-work/plenary-sitting>
- House of Representatives (Tweede Kamer). (n.d.-b). Tasks of the informateur. <https://www.houseofrepresentatives.nl/how-parliament-works/elections/tasks-informateur>
- House of Representatives (Tweede Kamer). (n.d.-c). House of Representatives — how it works. <https://www.houseofrepresentatives.nl/how-parliament-works/democracy-netherlands/house-representatives>
- Ipsos I&O (Asher van der Schelde, Maartje van de Koppel & Peter Kanne). (2025, 16 Ekim). Politieke peiling Ipsos I&O 16 oktober 2025 (Rapor No. 2025/180). <https://ipsos-publiek.nl/actueel/ipsos-io-zetelpeiling-d66-groeit-door-na-rtl-debat/>
- JA21. (2025). Verkiezingsprogramma 2025 – De juiste aanpak voor Nederland.
- Kiesraad (Electoral Council). (n.d.-a). Elections of the House of Representatives. <https://english.kiesraad.nl/elections/elections-of-the-house-of-representatives>
- Kiesraad (Electoral Council). (n.d.-b). Kiesdrempel, kiesdeler en voorkeurdrempel. <https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/tweede-kamer/uitslagen/kiesdrempel-kiesdeler-en-voorkeurdrempel>
- Nieuw Sociaal Contract (NSC). (2025). Verkiezingsprogramma Tweede Kamer 2025.
- NOS. (2025, 22 Ağustos). Uitgedund kabinet-Schoof. <https://nos.nl/collectie/13996-uitgedund-kabinet-schoof>
- ODIHR. (2025, 2 Eylül). The Netherlands — Needs Assessment Mission Report (Early Parliamentary Elections, 29 Oct 2025). <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/596998.pdf>
- Parlement.com. (2025). Tweede Kamerverkiezingen 2025. <https://www.parlement.com/tweede-kamerverkiezingen-2025>
- Partij voor de Vrijheid (PVV). (2025). Verkiezingsprogramma 2025 – Dit is uw land.
- Politico EU. (2017, 3 Şubat). 6 fringe parties in the Dutch election: Netherlands — Denk, Artikel 1, GeenPeil, Piratenpartij, VNL, Voor Nederland & non-voters. Politico. <https://www.politico.eu/article/6-fringe-parties-in-the-dutch-election-netherlands-denk-artikel-1-geenpeil-piratenpartij-vnl-voor-nederland-niet-stemmers/>
- Reuters. (2025a, 6 Haziran). Netherlands to hold election on October 29, ANP reports. <https://www.reuters.com/world/netherlands-hold-election-october-29-anp-reports-2025-06-06/>

- Reuters. (2025b, 21 Ekim). Dutch watchdog warns voters against using AI chatbots ahead of election. <https://www.reuters.com/technology/dutch-watchdog-warns-voters-against-using-ai-chatbots-ahead-election-2025-10-21/>
- Rijksoverheid. (2025, 6 Haziran). Tweede Kamerverkiezing officieel vastgesteld op woensdag 29 oktober 2025. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/06/06/tweede-kamerverkiezing-officieel-vastgesteld-op-woensdag-29-oktober-2025>
- The Guardian. (2025, 21 Ekim). The Dutch election: key players and main issues in the snap poll. <https://www.theguardian.com/world/2025/oct/21/dutch-election-key-players-and-main-issues-snap-poll>
- The Times. (2025, 19 Ekim). Dutch towns rocked by anti-immigration protests ahead of election. <https://www.thetimes.com/world/europe/article/netherlands-election-2025-dutch-news-09q0mjfzw>
- Verian. (2025, 1 Ekim). Zetelpeiling – September 2025. <https://www.veriangroup.com/hubfs/Rapport%20Verian%20zetelpeiling%20september%202025-1.pdf>
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD). (2025). Verkiezingsprogramma 2025 – Sterker uit de storm.

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi